

Наумкіна С. М.,

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса).

Маслов Ю. К.,

доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політичних наук і права Державного закладу Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса).

МЕРЕЖЕВІ КОНСТРУКТИ В МЕЖАХ УПРАВЛІНСЬКОЇ ШКОЛИ

Важливу роль у становленні теоретичної основи мережевих досліджень відіграють здобутки міжорганізаційної теорії, зокрема ідея про організаційне оточення, при якому виживання окремого актора залежить від ступеня використання ним ресурсів інших. Мережевий підхід має на увазі не стільки вузькі інтереси доступу до ресурсів, скільки взаємозалежність учасників мережі.

Слід зазначити, що між дослідниками не існує згоди щодо критеріїв розрізнення мережевих шкіл. Основним фактором виокремлення є сфери використання мережевого підходу, в одному випадку для аналізу зв'язків між політичними акторами, в іншому – для дослідження проблем державного управління. Проте деякі автори вважають доречним розрізнення не лише за напрямками, але й за рівнями застосування мережевих конструктів. Останнє, зокрема, дозволяє виокремлювати американську та англійську школи дослідження політичних зв'язків, які відрізняються на мікро- та мезорівнях [1].

Прийнятнішою залишається класифікація, яка враховує напрями використання мережевих концептів. За вказаним критерієм прийнято виокремлювати школу посередництва інтересів, у межах якої мережевий підхід застосовується для аналізу зв'язків політичних акторів, а також управлінську школу, дослідження якої спрямовані на вивчення управлінських проблем [2].

Дослідження школи посередництва інтересів спираються на методологічні розробки корпоративістського-неокорпоративістського та плюралістичного підходів. Самі поняття «політичні мережі» та «політичні спільноти» були введені у дискурс цієї школи Дж. Річардсоном і Г. Джорданом і використовувалися ними для позначення міцних зв'язків між державними службовцями і представниками груп інтересів.

Слід зазначити, що при існуванні певних відмінностей між американськими та британськими представниками школи посередництва інтересів, вони мають багато спільних рис. Найголовніше – це прагнення дослідників використовувати мережевий підхід для аналізу політичних зв'язків і та вивчення проблем взаємодії груп інтересів і органів державної влади.

Загалом, представники школи посередництва інтересів акцентують увагу на дослідженні кооперації автономних, проте ресурсно взаємозалежних акторів. У цьому випадку мережевий підхід дозволяє робити висновки про поведінку учасників, вивчати зв'язки між ними та аналізувати результати їх взаємодії. Але сам механізм координації у мережах залишається недостатньо дослідженим.

Критики школи посередництва інтересів вказують на брак чітко розробленої мережевої теорії. Вони вважають, що переконливим поясненням можуть бути незалежні змінні, які, по суті, є особливостями не мереж, а лише їх компонентів. Вони пояснюють як сутність політичної мережі, так і зміст політичного процесу. На таку критику представники школи посередництва інтересів Р. Родес і Д. Марш відповіли, що конструкти мережі є, скоріше, дослідницьким інструментом і підходом, ніж теорією. П. Кеніс і Дж. Рааб додають, що мережевий концепт є інструментом для опису та вимірювання певних конфігурацій і структурних характеристик мереж (цит. за:[3]).

Отже, школа посередництва інтересів, представлена переважно працями британських та американських учених, застосовує мережевий концепт для аналізу зв'язків між політичними акторами. При цьому дослідницькі напрацювання не обмежуються лише емпіричними прикладами, а

проявляються і в розробках теоретичних складових проблематики, зокрема у розвитку поняття політичної мережі.

Мережевий підхід до політики оформлюється не тільки в межах згаданої вище школи. Пізніше відбувається становлення управлінської школи, яка використовує мережеві конструкти для аналізу публічної політики і державного управління.

Існуючі в мережі структурні взаємини, на відміну від ієрархічних, є швидше горизонтальними, ніж вертикальними. Це підтверджує багато дослідників, які розглядають ієрархії та мережі як два полюси певного континууму. Якщо для перших найважливішим контрольним механізмом є владні повноваження, то для других – вироблені правила поведінки й довіра. На відміну від обміну та конкуренції, характерних для ринкової форми управління, заснованої на максимізації особистих інтересів через обчислення прибутків і витрат, відносини у мережі будуються на основі домовленостей і на прагненні досягти результатів, важливих для всіх акторів. З урахуванням цього використання мережевих конструктів дозволяє скоротити витрати на інформацію і трансакції.

Слід зазначити, що в межах управлінської школи політичних мереж поступово формується і так звана школа Макса–Планка, представники якої використовують концепцію актор-центричного інституціоналізму, що доповнюється теоріями обміну і залежності ресурсів. Інститути при цьому розуміються як постійні структури, що забезпечують раціонально діючим акторам можливості максимізувати власні переваги. Їх головна функція полягає у налагодженні скоординованих дій між учасниками. Мережі за таких умов визначаються як неформальні неієрархічно організовані інститути з відносно постійним членством і неформальними відносинами між учасниками задля реалізації поставлених цілей [4, р. 270].

Дослідники школи Макса–Планка доводять, що мережі відрізняються взаємозв'язком, динамізмом та існуванням загальних цілей. Однак, поруч з привнесенням гнучкості в управлінський процес, вони можуть і породжувати

проблеми координації. Представники даної школи запропонували набір пропозицій щодо організації неієрархічної кооперації в мережах з метою запобігання групового блокування та подолання структурної неефективності.

Варто зазначити, що мережеві конструкти не є остаточним вирішенням проблем управління. Через свою динаміку вони стають квазінституційними аренами з власною структурою конфліктів. Крім того, політичні мережі не піддаються механізмам демократичного контролю і часто характеризуються браком легітимності. Тобто, мережевий світ існує завдяки вкоріненості у мережах міжособистісних відносин, породжуваних відносинами довіри.

Поняття довіри – ключове для розуміння функціонування соціальної мережі. Довіра сприяє утворенню особливого феномена – соціального капіталу, який нагромаджується в нормах взаємності міжособистісних відносин саме в горизонтальних мережах і зв'язках суспільної активності.

Соціальні мережі виконують роль каналів, якими здійснюється обмін різними ресурсами як між учасниками одного поля, так і між різними полями. Залучення індивіда до соціальної мережі дає йому змогу підвищити свій потенціал, отримати допомогу ресурсами в різних формах. Соціальні мережі надають також і моральну підтримку, соціальний захист, формують громадську думку в певному напрямі, що теж має велике значення для індивіда.

Зазначимо, що стереотипи особистих взаємин, які призвели до повторюваних персоніфікованих і локалізованих практик, сформувалися давно. Орієнтація на особисті зв'язки у соціальних мережах свідчить про глибоко вкорінений, усталено відтворений у масових практиках неофіційний інститут, який визнається значно ефективнішим, ніж інститути офіційні.

Соціологічні дані свідчать, що пострадянська людина не є носієм колективістських цінностей. Проблема пострадянських суспільств полягає в тому, що в ньому панують здебільш саме партикулярні, а не універсальні норми. Більшість норм мають своїм атрибутом групу людей, поєднаних сімейно-родинними зв'язками або тривалими особистими знайомствами. Ці норми підтримуються персоніфікованими відносинами, а важливу роль у

забезпеченні їх виконання відіграють соціальні санкції (втрата репутації, ostracizm тощо).

Варто зазначити, що поширення клієнтарних практик у соціальних мережах пов'язане, безперечно, з комплексом аргументів щодо трансформаційної природи пострадянських суспільств, дестабілізації усталеного порядку та непослідовністю політики реформ, яка також призвела і до когнітивної кризи. Когнітивна криза виникає, коли порушується природний розвиток і демонтується традиційна ієрархія та система соціальних інститутів. Швидка інсталяція нових інститутів неможлива через неоднорідність соціуму, який не сприймає чужорідних утворень. У такій ситуації одна із сформованих соціальних мереж займає місце ліквідованої ієрархії і відтак виконує стабілізуючу функцію в момент «транзиту». В результаті мережа довіри трансформується у мережу влади. Отже, мережеві елементи в ієрархічних структурах є «резервними механізмами» стабілізації, які можуть бути задіяними, передусім, при заміщенні вакансій.

Якщо дотримуватися економічного погляду на формування мережевого компонента в ієрархіях, то останні актуалізуються завдяки стратегії кооперації за інтересом зменшення невизначеності та посилення безпеки і стабільності. Володіння ресурсами в стабільному і передбачуваному суспільстві може дати змогу людям бути незалежними одне від одного; протилежна ситуація стимулює пошук тісних зв'язків з суб'єктами, які можуть забезпечити підтримку і захист.

Якими б не були причини панування асиметричних обмінів і вертикальних мереж, а також баланс позитивних і негативних наслідків, однозначно можна сказати, що в цілому вони стримують розвиток громадянського суспільства, формування громадянської солідарності та базової довіри. Таким чином, мережеві конструкти (в тому числі й у сфері політики) є чинником, який усе більше актуалізується. Відтак, вивчення реально існуючих мереж за допомогою мережевого підходу як аналітичного інструментарію сприятиме адекватному витрактуванню сутності, перспектив політичного процесу, а крім того, й

оптимальному прийняттю політичних рішень, спрямованих на підтримку стабільності політичному, забезпеченню його життєздатності.

Отже, мережевий підхід до політики, з'явившись як відповідь на зміни політичної реальності та реакція на складність сучасного політичного процесу, у сучасний час ефективно застосовується для аналізу зв'язків публічних і приватних акторів та вивчення проблем державного управління.

Література:

1. *Сергеев В. М.* Механизмы эволюции политической структуры общества: социальные иерархии и социальные сети / В. М. Сергеев, К. В. Сергеев // Политические исследования. – 2003. – № 3. – С. 6–13.
2. *Богуславська К.* Становлення та розвиток мережевого підходу до вивчення політичних процесів / Катерина Богуславська // Політичний менеджмент. – 2006. – № 4 (19). – С. 72–89.
3. *Богуславська К.* Вказ. стаття
4. Borzel T. Organizing Babylon– On the Different Conceptions of Policy Networks / T. Borzel // Public Administration. – 1998. – Vol. 76. – No. 2. – P. 253–273.

УДК 330. 5::364-7

Наумова М. О.

аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Соціальне підприємництво (СП) виступає творцем соціальної цінності, сприяючи підвищенню якості життя населення та вирішуючи складні соціальні проблеми. СП змінює несправедливий соціальний баланс, забезпечуючи краще